

DOSSIER

EPISODIS DE LA HISTÒRIA DE FIGUERES

La proclamació de la Primera República a Figueres

Per Manuel Moreno Chacón^(*)

Resum

Les lluites polítiques entre els partits monàrquics, les guerres de Cuba i carlista, l'atemptat contra la família reial i, finalment, la dissolució del cos d'Artilleria per part de les Corts el mes de febrer de 1873, a conseqüència de la indisciplina de l'Exèrcit, portaren el rei Amadeu I de Savoia a abdicar. Inesperadament, l'11 de febrer de 1873 es proclamava la Primera República espanyola. La notícia va córrer amb rapidesa a través de la premsa i dels telegrams de les autoritats i, el 12 de febrer, l'alcalde de Figueres, Joan Arderius, proclamà solemnement la República. La població ho va celebrar al carrer amb alegria i seny. Mesos més tard, el 7 de juny, es proclamà la República Federal, però ja sense gaire entusiasme. Els conflictes bèl·lics, les insurreccions cantonalistes i les dissensions internes dels partits republicans portaren al cop militar del general Pavía que acabarà amb la Primera República, a principis de gener de 1874.

Paraules clau

Sexenni Revolucionari, Sexenni Democràtic, Primera República, republicanisme, carlisme, premsa republicana, Joan Arderius

Recepció: 10/07/2014 • Acceptació: 10/10/2014.

* (Arxiver dels Jutjats de Figueres)

DOI: 10.2436/20.8010.01.149

Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, volum 45 (2014)
Manuel Moreno Chacón

Abstract

The political struggle between the monarchist parties, the Carlist wars and Cuba, the attack on the royal family and, finally, the dissolution of the body Artillery by Parliament in February 1873, as a result of indiscipline Army, led to abdicate king Amadeo I of Savoy. Unexpectedly on February 11, 1873 the First Spanish Republic was proclaimed. The news spread quickly through the press and for telegrams from the authorities and, on February 12, the mayor of Figueres, Joan Arderius solemnly proclaimed the Republic. The people celebrated in the streets with joy and common sense. Months later, on June 7, the Federal Republic was proclaimed, but without much enthusiasm. The wars, the cantonal insurrections and internal dissensions of the Republican parties take the military coup of General Pavía that ended with the First Republic in early January 1874.

Keywords

Sexenni Revolucionari, Sexenni Democràtic (Revolutionary six-year period, also called Democratic six-year period), First Republic, republicanism, Carlism, republican press, Joan Arderius

INTRODUCCIÓ

Aquest article és el resum de la xerrada que vàrem oferir a Figueres, el 30 de maig de 2013, amb el títol de “La proclamació de la Primera República a Figueres”, emmarcada dins del cicle «Episodis de la història de Figueres» organitzat per l’Institut d’Estudis Empordanesos. En aquesta conferència, vàrem intentar explicar, molt gràficament, com es va viure a Figueres el canvi de règim els primers dies del mes de febrer de 1873. I ho vàrem fer sense voler caure en la repetició del que ja s’havia escrit al respecte. Per això, la nostra feina es va fer a partir de la utilització de diversos documents originals (bans, decrets, actes del ple de l’Ajuntament, etc.), alguns dels quals inèdits, així com de la premsa coetània, que també ens va aportar telegrams, manifestos polítics, els discursos de les autoritats i les cròniques dels actes més rellevants viscuts a la capital empordanesa durant els dies 11 i 12 de febrer, amb motiu de la proclamació de la República.

Per poder portar a terme aquesta feina, vàrem examinar bàsicament fonts d’arxiu i d’hemeroteca, sense oblidar les bibliogràfiques, que complementen les fonts originals. Així a l’Arxiu Municipal de Figueres (AMF) vàrem consultar les Actes dels plens de l’Ajuntament figuerenc dels anys 1873 i 1874; mentre que a l’Arxiu Comarcal de l’Alt Empordà (ACAE), la investigació va anar dirigida a la consulta dels bans, els decrets i la correspondència de l’alcaldia de Figueres d’aquests anys.

L’altra font documental bàsica per a l’elaboració d’aquesta investigació va ser la premsa, sobretot barcelonina i figuerenca, així com les publicacions oficials periòdiques, concretament la *Gaceta de Madrid*. Pel que fa a la consulta dels diaris i periòdics de Barcelona i Figueres, coetanis al període estudiat, cal dir que es va realitzar a l’Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), a la Biblioteca Fages de Climent de Figueres (BFCF) i a l’ACAE de Figueres, que són els centres documentals amb els millors fons hemerogràfics de l’època estudiada.

ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Si bé no era la primera vegada que es proclamava la República a Figueres (Abdon Terrades ja ho havia fet l’any 1842 de forma efímera i ràpidament reprimida), el 12 de febrer de 1873 l’alcalde, Joan Arderius, ho va fer a través d’un ban que es va llegir per tota la vila i solemnement en un ple extraordinari, ara ja sí, amb tots els beneplàcits, autoritzacions, felicitacions

i presència de les autoritats civils, judicials i militars. L'entusiasme assenyat i mesurat de la població inundaren els carrers. D'aquesta manera, les esperances i aspiracions de tots els republicans figuerencs, tant de temps manifestades públicament, per aconseguir un règim republicà es feien realitat de forma legal i, tot s'ha de dir, gairebé per sorpresa.

Tanmateix aquest esdeveniment ha tingut un tracte desigual a la bibliografia local. És cert que Figueres, considerada per molts com la capital del republicanisme federal català, compta amb una àmplia bibliografia sobre la implantació de la ideologia republicana, el seu desenvolupament a escala local i comarcal al llarg del segle XIX i durant tota la Restauració, així com la seva influència en diversos àmbits, tant polítics com socials i culturals. En aquest sentit, tenim un bon nombre d'estudis dels antecedents i del líders més carismàtics, de les eleccions durant el Sexenni Democràtic i de la Restauració, de la premsa republicana, etc.⁽¹⁾ Igualment hi ha uns quants treballs publicats, tant dins l'àmbit local com de comarques gironines, sobre diferents aspectes del període concret que aquí ens ocupa: la Primera República (1873), tot i que no són gaires els que es refereixen estrictament a Figueres i al que va succeir a la capital altempordanesa al llarg d'aquest any. Sense tenir la voluntat de fer una anàlisi exhaustiva de tot el que s'ha publicat al respecte, seguint un ordre cronològic de publicació vegem-ne algunes de les obres i estudis més representatius que hem localitzat.

La primera referència que hem trobat, sobre la Primera República a Figueres, la descobrim al llibre de Ramon Noguer i Bosch *Guía de Figueras y pueblos del Ampurdán comprendidos en su partido judicial*, encara que de manera perifràstica quan l'autor parla del llegat d'Abdon Terrades: "*La muerte que todo lo acaba, pudo al fin concluir con Abdón Terradas, mas no con su fé en pró de la redención del pueblo esclavo: que este fué el legado que hizo á la generación de republicanos figuerenses que mas tarde en 1868 y en 1873, tanto habían de contribuir en nuestra patria al triunfo de los ideales modernos, al triunfo de la Libertad, de la Democracia y de la República.*"⁽²⁾

1. Vegeu A. ROMERO i DALMAU, *El republicanisme federal empordanès (1868-1869)*, Figueres, Editora Empordanesa i CEE, 1980; M. MORENO CHACÓN, "La premsa republicana figuerenca durant la Restauració (1875-1923)", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 34 (2001), p. 425-458; M. MORENO CHACÓN, *El personal polític republicà a l'Ajuntament de Figueres. Les eleccions municipals durant la Restauració (1877-1923)*, Figueres, Ajuntament de Figueres i Diputació de Girona, 2004; J. GUILLAMET LLOVERAS, M. MORENO CHACÓN, A. TEIXIDOR COLOMER i A. TESTART GURI, *Història de la premsa de Figueres, 1809-1980*, Figueres, Ajuntament de Figueres i Diputació de Girona, 2009; M. MORENO CHACÓN, "El republicans de la primera Restauració a Figueres", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 44 (2013), p. 133-134.
2. Vegeu R. NOGUER i BOSCH, *Guía de Figueras y pueblos del Ampurdán comprendidos en su partido judicial*, Figueres, Establecimiento tipográfico de M. Alegret y Compañía, 1888, p. 25.

A principi del segle xx, Emilio Navarro va publicar la *Historia crítica de los hombres del Republicanismo catalán en la última década (1905-1914)*,⁽³⁾ en la qual l'autor recull la biografia d'alguns dels republicans empordanesos que van protagonitzar aquest breu però intens moment històric, concretament Joan Arderius i Joan Matas. A banda d'això, hi ha un interessant capítol signat pel mateix Joan Arderius, "El republicanismo ampurdanés desde 1868 hasta 1914", en el qual el polític figuerenc ressegueix les vicissituds d'aquest moviment polític a escala local i comarcal.

Uns anys més tard, en 1931, Antoni Papell va fixar la seva atenció en un dels conflictes bèl·lics que van portar a la desfeta de la Primera República, la guerra carlista, concretament a la segona part de la seva obra *L'Empordà a la guerra carlina (mig segle d'història empordanesa)*.⁽⁴⁾

Carles Rahola –al seu llibre *Vides heroiques*, publicat el 1932– retrata la vida i l'obra d'alguns dels republicans federals empordanesos més rellevants i que, excepte en el cas d'Abdon Terrades, van ser protagonistes directes al nou règim polític establert l'11 de febrer de 1873. En concret parla dels figuerencs Joan Matas i Joan Tutau, i del rosinc Francesc Sunyer i Capdevila (gran).⁽⁵⁾

Ja en la dècada de 1940, ens trobem amb dues obres que dediquen alguns apartats a l'explicació dels esdeveniments més rellevants que tingueren lloc al llarg del 1873 i principis de 1874. Eduard Rodeja a *Figueras. Notas históricas 1832-1900*⁽⁶⁾ repassa com va viure la ciutat la proclamació de la República i els successos que van envoltar-la dins l'àmbit local i comarcal durant els mesos que va estar instaurat el règim republicà. Per la seva part, August Pi-Sunyer a *La novel·la del besavi*⁽⁷⁾ explica la vida d'un dels homes del republicanisme empordanès més influents durant el Sexenni Democràtic, el metge i diputat Francesc Sunyer i Capdevila (gran), que va arribar a ser ministre durant la Primera República.

La revista *Canigó* va dedicar, al llarg de 1968, una sèrie de sis articles titulada "Figueras, cuna de la Primera República", escrits per Rafael Torrent.

3. Vegeu E. NAVARRO, *Historia crítica de los hombres del Republicanismo catalán en la última década (1905-1914)*, Barcelona, Ortega & Artís, Impresores, 1915, concretament les pàgines 40-55, 150-151 i 339-342.

4. Vegeu A. PAPELL, *L'Empordà a la guerra carlina (mig segle d'història empordanesa)*, Figueres, Tipografia Ideal, 1931.

5. Vegeu C. RAHOLA, *Vides heroiques*, Girona, Casa d'Assistència i Ensenyament, 1932, concretament les pàgines 1-12, 35-49, 67-83, 109-125, 171 i 175-183.

6. Vegeu E. RODEJA GALTER, *Figueras. Notas históricas 1832-1900*, Figueres, Imp. Montserrat, 1931, concretament les pàgines 140-154.

7. Vegeu A. PI-SUNYER, *La novel·la del besavi*, Mèxic D.F., Ediciones Minerva, 1944. Hi ha una reedició posterior feta a Barcelona, Editorial Pòrtic, 1967.

En aquests articles, l'erudit figuerenc concentra el seu interès en els homes del republicanisme empordanès que van protagonitzar els moments més solemnes i/o rellevants al llarg del Sexenni Revolucionari i, especialment, des de la proclamació de la República l'11 de febrer de 1873 (Joan Tutau, Joan Matas, Ramon Nouvilas, Joan M. Bofill, Josep Rubau Donadeu i Joan Arderius), sense oblidar els precedents encarnats per Abdon Terrades i Narcís Monturiol.⁽⁸⁾

Josep Maria Bernils dedica algunes pàgines als antecedents del moviment republicà figuerenc i algunes ratlles a la proclamació de la Primera República a la capital de l'Alt Empordà al seu llibre *Figueres*,⁽⁹⁾ tot i que no profunditza gaire.

Fins a l'any 1979 no es publica el primer treball que explícitament està dedicat a "La I República a les comarques gironines". Es tracta d'un article de Josep Clara publicat a la revista *L'Avenç*.⁽¹⁰⁾ En aquest escrit, Clara presenta la trajectòria viscuda a les nostres contrades durant el nou règim republicà que, segons l'historiador gironí, va possibilitar un avanç democràtic i va donar major protagonisme a les "classes inferiors".

Poc temps després, el 1981, trobem l'únic treball fet fins a l'actualitat que tracta rigorosament el tema de la Primera República a Figueres, concretament un article publicat als *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* per Lluís Alabrús i Iu Pijoan.⁽¹¹⁾ En aquest estudi, els autors fan un detallat resum dels esdeveniments més importants que van tenir lloc a la comarca i a Figueres, des de la Revolució de Setembre de 1868 fins al cop d'estat del general Pavía el 3 de gener de 1874, moment en el qual es posava punt i final al Sexenni Revolucionari i, amb això, a la curta però intensa primera experiència republicana espanyola. Un interessant apartat documental, en què destaquen les transcripcions d'alguns documents bàsics per conèixer com es van viure a Figueres els moments més importants del breu projecte republicà, acompanyen aquest article.

8. Vegeu R. TORRENT, "Abdon Terrades, forjador del primer partido republicano ibérico", *Canigó*, 168 (febrer 1968), p. 3-4; "El socialismo de Terrades y el comunismo de Monturiol", *Canigó*, 169 (març 1968), p. 3-4; "El presidente Estanislao Figueras y su ministro Juan Tutau", *Canigó*, 170 (abril 1968), p. 7-13; "Juan Matas, los Rubau Donadeu y la Primera Internacional", *Canigó*, 171 (maig 1968), p. 3-5; "Aniceto Puig, Ramón Nouvilas, Juan M. Bofill y el Centenario de nuestro Cementerio Civil", *Canigó*, 172 (juny 1968), p. 3-4 i "De nuevo José Rubau Donadeu y Juan Arderius, director éste del primer periódico federal hispano y de un diario figuerenses", *Canigó*, 174 (agost 1968), p. 3-5.

9. Vegeu J. M. BERNILS i MACH, *Figueres*, Figueres, Consell Municipal de Turisme, 1977.

10. Vegeu J. CLARA, "La I República a les comarques gironines", *L'Avenç*, 13 (febrer 1979), p. 26-31.

11. Vegeu L. ALABRÚS IGLESIAS i I. PIJOAN FONT, "La Primera República a l'Empordà", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 15 (1981), p. 161-210.

Els professors Albert Compte i Enric Juan van publicar un article, l'any 1983, també als *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* titulat "La darrera guerra carlina a la Jonquera. El «Foc» del 6 d'octubre de 1873",⁽¹²⁾ on fan un rigorós estudi d'investigació sobre els esdeveniments més importants ocorreguts a la vila fronterera durant la tercera guerra carlista, fem especial menció als que van tenir lloc durant el període de vigència republicana.

Una nova aportació a l'estudi del període que ens ocupa té lloc l'any 1986, quan el professor Josep Clara publica *El federalisme a les comarques gironines (1868-1874)*.⁽¹³⁾ Aquest treball, que és el fruit de la seva tesi doctoral, és el més complet dels publicats fins a l'actualitat pel que fa al període del Sexenni Revolucionari i incideix especialment, com no podria ser d'una altra manera, en tot el que envoltà la proclamació de la Primera República, la seva trajectòria i el seu trist desenllaç final. També és prou important el capítol dedicat a l'estudi dels diversos processos electorals que tingueren lloc entre 1868 i 1873.

Un dels republicans empordanesos que més bibliografia ha generat ha estat Francesc Sunyer i Capdevila (gran), que és el protagonista del llibre de Guillermo Sánchez Martínez *Guerra a Dios, a la tisis y a los reyes: Francisco Suñer y Capdevila, una propuesta materialista para la segunda mitad del siglo XIX español*.⁽¹⁴⁾ En aquesta obra s'exposa l'evolució biogràfica i intel·lectual del metge i polític rosinc, que fugaçment va ocupar el càrrec de ministre d'Ultramar durant la Primera República.

El doctor en Dret i exsenador Narcís Oliveres i Terrades té una aportació prou important a la bibliografia que estem aquí recopilant, gràcies a la publicació de la seva conferència sobre "El projecte de Constitució federal de 1873 i els empordanesos", impartida a Figueres el 3 de novembre de 1998.⁽¹⁵⁾ En aquesta conferència, va resumir els antecedents històrics que portaren a la proclamació de la Primera República, al projecte constitucional federal i al paper rellevant que van tenir-hi els diputats i ministres empordanesos.

12. Vegeu A. COMPTE i E. JUAN, "La darrera guerra carlina a la Jonquera. El «Foc» del 6 d'octubre de 1873", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 16 (1983), p. 188-227.

13. Vegeu J. CLARA, *El federalisme a les comarques gironines (1868-1874)*, Girona, Diputació de Girona, 1986. Especialment interessant és l'apartat dedicat a la Primera República, que ocupa les pàgines 139-153.

14. Vegeu G. SÁNCHEZ MARTÍNEZ, *Guerra a Dios, a la tisis y a los reyes: Francisco Suñer y Capdevila, una propuesta materialista para la segunda mitad del siglo XIX español*, Madrid, Universidad Autónoma de Madrid, 1987.

15. Vegeu N. OLIVERAS i TERRADAS, *El projecte de Constitució federal de 1873 i els empordanesos*, Barcelona, Fundació Ramon Trias Fargas, 1998.

Joan Tutau és un altre dels polítics republicans federals figuerencs que sobresortiren, especialment, durant la primera experiència republicana espanyola. I és el protagonista del llibre que Francesc Ferrer li va dedicar l'any 2006.⁽¹⁶⁾ En aquesta obra, Ferrer estudia el perfil polític de Tutau, però també el seu vessant professional com economista impulsor del cooperativisme i com a ciutadà empordanès.

Joan Maria Bofill, republicà federal figuerenc com Tutau, amb una participació important a la vida política no tan sols local sinó estatal durant la Primera República, també ha estat objecte d'un estudi els darrers anys. Es tracta de la comunicació que Albert Testart va presentar al VI Congrés de la CCEPC celebrat a Barcelona l'any 2006.⁽¹⁷⁾

Una de les últimes contribucions a la bibliografia sobre el període que ens ocupa, ha estat el llibre d'Agustí Vehí *Torna el fusell i posa't a treballar. La Milícia Nacional a Figueres a la darrera guerra carlina (1872-1876)*.⁽¹⁸⁾ Es tracta d'un estudi sobre una de les forces armades que tindran un paper molt actiu, al llarg dels anys 1873-1874, en la defensa de Figueres durant els setges patits per part de les partides carlistes. Especialment interessant és l'apartat dedicat a la Milícia Nacional figuerenca del 1873.

La darrera aportació a aquest estat de la qüestió, de la qual tinguem constància, és l'article de J. Tuells i J. L. Duro sobre el polític figuerenc que va proclamar la República a la capital empordanesa el 12 de febrer de 1873. En aquest estudi, els autors repassen la vinculació de Joan Arderius amb el món de la ciència veterinària, però també amb la política i el periodisme, sempre militant en el republicanisme de caràcter federal.⁽¹⁹⁾

16. Vegeu F. FERRER i GIRONÈS, *Joan Tutau i Vergés*, Valls, Fundació Roca i Galès i Cossetània Edicions, 2006.

17. Vegeu A. TESTART i GURI, "Joan Maria Bofill: l'evolució de la tradició republicana federal empordanesa cap al catalanisme", *Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana. Actes del VI Congrés de la CCEPC*, Barcelona, CCEPC, Institut Ramon Muntaner, Cossetània Edicions, abril 2008, p. 215-232. Cal dir que el mateix polític republicà federal figuerenc és autor d'una recopilació de tots els seus escrits publicats a la premsa d'arreu i que malauradament encara no ha estat reeditada, malgrat el seu evident interès, vegeu J. M. BOFILL, *Opus. Muestrario de propaganda política, social, científica, literaria y librepensadora*, Figueres, Imp. Hija de M. Alegret, 1911, obra prologada pel líder del Partit Republicà Federal a Catalunya Josep M. Vallès i Ribot.

18. Vegeu A. VEHÍ i CASTELLÓ, *Torna el fusell i posa't a treballar. La Milícia Nacional a Figueres a la darrera guerra carlina (1872-1876)*, Figueres, Ajuntament de Figueres i Diputació de Girona, 2008.

19. Vegeu J. TRUJELLS, J. L. DURO TORRIJOS, "Joan Arderius 1841-1923), el veterinario que viajó a los campos malditos", *Vacunas*, 11 (2010), p. 158-164.

LA PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA A FIGUERES: LA REPERCUSSIÓ DE LA NOTÍCIA, ELS BANS I DISCURSOS DE L'ALCALDE ARDERIUS I LA CELEBRACIÓ ALS CARRERS

L'11 de febrer de 1873 es produeix un fet inèdit a la història d'Espanya, fins a aquells moments: l'abdicació del rei Amadeu I i la proclamació de la República per part de les Corts.⁽²⁰⁾ Fet inèdit que culminava tot un procés de reformes democràtiques que s'iniciaren amb la Revolució de Setembre de 1868, "La Gloriosa", que significà l'enderrocament de la reina Isabel II i la instauració de Juntas Revolucionàries arreu i la constitució d'un Govern Provisional, presidit pel general Serrano. Aquest govern va donar pas a una monarquia constitucional, encarnada en la figura del rei Amadeu I de Savoia, que va arribar a la península a finals de 1870. El seu curt regnat, des del desembre de 1870 fins al febrer de 1873, va estar caracteritzat per tota una sèrie de conflictes: lluites polítiques entre els líders del partits monàrquics Ruiz Zorrilla (progressista) i Sagasta (conservador); la continuació de la guerra de Cuba, iniciada el 1868; l'aixecament dels carlistes en 1872 a partir del manifest del pretendent al tron Carles VII, que significà l'inici de la tercera guerra carlina; l'atemptat contra el rei i la seva família a Madrid el mes de juliol de 1872 i, el desencadenant final, la dissolució del cos d'Artilleria per part de les Corts, el mes de febrer de 1873, a conseqüència de la indisciplina de l'Exèrcit.

Davant aquest panorama decebedor i, fins i tot, perillós per a la seva integritat física i la de la seva família, el monarca d'ascendència italiana només va poder certificar el final del seu regnat i va abdicar remetent un missatge a les Corts. La resposta de l'Assemblea nacional va ser immediata i favorable a acceptar la renúncia d'Amadeu I. Va anar acompanyada de la proclamació de la República i del nomenament del primer govern republicà, encapçalat pel president del poder executiu, el català Estanislau Figueras. Així, pacíficament, gairebé sense voler i per sorpresa, va arribar la desitjada República.

La notícia de l'abdicació del rei i de la proclamació de la República va córrer ràpidament via telegràfica i a través de la premsa. A les principals

20. Per aprofundir sobre la instauració del nou règim polític i el seu desenvolupament a escala estatal es poden consultar, entre altres, les següents publicacions: E. COMÍN COLOMER, *Historia de la Primera República*, Barcelona, Editorial AHR, 1956; J. FERRANDO BADIA, *La Primera República española*, Madrid, EDICUSA, 1973; J. M. JOVER ZAMORA, *Realidad y mito de la Primera República*, Madrid, Espasa-Calpe, 1991, i J. ECHENAGUSIA BELDA, *La Primera República: reformismo y revolución social*, Barcelona, RBA, 2012.

ciutats del país es produïren manifestacions, fins al punt que des d'alguns diaris es demanà la calma al mateix temps que es donà la benvinguda al nou règim, com ho va fer *La Independencia. Diario Republicano Federal* de Barcelona, en la seva edició vespertina del dia 12.⁽²¹⁾

A Figueres, l'alcaldia va rebre un telegrama del governador de Girona comunicant la nova situació del país la tarda de l'11 de febrer. El telegrama deia el següent:

“GOBIERNO DE PROVINCIA.

El Presidente de la Asamblea Nacional en telegrama comunicado á las 10 y 45 minutos del dia de ayer y recibido á las 3 y 40 minutos de esta tarde me dice lo siguiente:

«El Senado y el Congreso constituidos en Asamblea soberana despues de admitir la renuncia de D. Amadeo de Saboya, han proclamado la República. Sírvase V. S. comunicarlo á la mayor brevedad á todos los Ayuntamientos de esta provincia. Tranquilidad completa en la Capital y sus provincias.»

Lo que me apresuro á poner en conocimiento de los leales habitantes de esta provincia confiando en que con su sensatez y cordura esperarán tranquilos las legítimas decisiones de las Córtes soberanas.

Gerona 12 Febrero de 1873

El Gobernador

SEBASTIAN FERRER”⁽²²⁾

Al dia següent, l'alcalde va emetre un ban en el qual es demanava als figuerencs mantenir la calma i la serenitat amb aquestes paraules: “*Figuerenses*

Las gravísimas noticias contenidas en los diarios de Barcelona, llegadas en la noche de ayer, han escitado justamente vuestro animo: deber ineludible de la autoridad es calmarlo en cuanto sea posible; y por ello he creído conveniente, dirigirme á vosotros para manifestaros que la digna Corporacion de mi presidencia, velará cuidadosamente, con el concurso de buenos ciudadanos, por la tranquilidad y sosiego de la poblacion, tan indispensables en casos semejantes, y que espero con fiadamente que sabreis guardar con calma y serenidad, dando una prueba mas de vuestra ilustracion y patriotismo nunca desmentidos, el giro

21. Vegeu a l'apèndix documental el document núm. 1.

22. *Suplemento a El Ampurdanés. Periódico Republicano Democrático Federal* de Figueres, divendres 14 de febrer de 1873, p. 2.

de los sucesos y su resolucion encargada á las Cortes Soberanas, que sin duda serán las llamadas á decidir de la suerte de nuestra patria.

Figueras 12 febrero 1873. El Alcalde, Juan Arderius”⁽²³⁾

Poques hores després, des de l’alcaldia es va emetre un altre ban, en el qual es comunicava el canvi de govern i es convidava la ciutadania a assistir a la proclamació de la República a l’Ajuntament a les 8 de la tarda:

“Figuerenses, el ayuntamiento de mi presidencia ha acordado proclamar la Republica en estas casas consistoriales á las ocho de esta noche secundando al Senado y al Congreso que con aplauso de toda la nacion acaban de votar esta forma de gobierno.

En su consecuencia se notifica al vecindario para su satisfaccion y para que con su concurso dé mayor lucimiento al acto.

Fig.[ueres] 12 febrero de 1873. El alcalde. Juan Arderius”⁽²⁴⁾

Al capvespre, durant el ple extraordinari de l’Ajuntament i amb l’assistència dels regidors, així com de les autoritats judicials del partit (jutge de primera instància i fiscal), del registrador de la propietat, d’alguns dels prohoms de la localitat i de multitud de veïns, l’alcalde de Figueres, Joan Arderius, va llegir el telegrama comunicat a totes les autoritats del país pel president de l’Assemblea Nacional. Tot seguit va manifestar que per fi es veien realitzades les esperances de la republicana vila de Figueres i que l’Ajuntament s’adheria amb entusiasme a la nova forma de govern. Tanmateix confiava que els funcionaris públics locals s’hi adherissin també, en un clar missatge dirigit a les forces militars de la guarnició, estacionades al castell de Sant Ferran. En tot cas, els funcionaris presents (jutge, fiscal i registrador de la propietat) s’hi van adherir acatant la nova forma de govern. Amb la veu trencada per l’emoció i l’alegria, Arderius va donar per proclamada la República, confiant en un excés d’optimisme que seria eterna.

A l’acte de proclamació es van afegir algunes de les entitats figuerenques més representatives, com eren llavors el Comitè Republicà Federal i la Societat La Erato, a banda d’un bon nombre de republicans federals, que van ser rebuts a les portes de la Casa de la Vila pel tinent d’alcalde, Joan M. Roig. El president del Comitè Republicà Federal, Josep Amat, va oferir una bandera tricolor a l’Ajuntament perquè onegés als balcons de la Casa Popular des d’aquell mateix dia i en endavant, cosa que va agrair el tinent d’alcalde.

23. ACAE, Fons Municipal de Figueres, sèrie Pregons, decrets i bans directes de l’alcalde, 1869-1878, signatura 65.

24. ACAE, Fons Municipal de Figueres, sèrie Pregons, decrets i bans directes de l’alcalde, 1869-1878, signatura 65.

Tot seguit, des dels balcons de l'Ajuntament, algunes de les autoritats assistents a l'acte de proclamació (els diputats Eusebi Pascual i Eusebi Corominas, i el president de la Diputació, Joan Matas), així com Josep Amat, van dirigir unes paraules a la gent que omplia la plaça de gom a gom i que els va interrompre nombroses vegades, llançant visques a la República Federal.

Acabats els discursos es va llegir una comunicació del brigadier governador de la plaça militar de Sant Ferran, que acabava de rebre l'alcalde, per la qual li manifestava la seva defensa del nou règim polític espanyol, per tant, la seva adhesió.

Posteriorment, els regidors van continuar el ple de l'Ajuntament per prendre alguns acords "*de inmediato interés*". Els primers van anar dirigits al canvi de nom de la plaça de la Constitución, que passaria a dir-se de la República, i d'alguns carrers cèntrics: el de Besalú, de la Junquera, de la Muralla i del Príncepe, que a partir d'aquells moments es denominarien de la República Federal, de l'Once de Febrero, d'Abdón Terradas i de Sisto Cámara, respectivament. També es va acordar la il·luminació de la Casa Consistorial i la celebració durant dos dies de festes amb els gegants i músics per les places de la vila. Per últim, es va acordar igualment donar una almoïna de 300 pans als pobres de la població.⁽²⁵⁾

Al dia següent, el 13 de febrer, va tenir lloc un nou ple extraordinari de l'Ajuntament, en el qual l'alcalde, Joan Arderius, va demanar al secretari que llegís una al·locució dirigida al públic assistent.⁽²⁶⁾ En aquest discurs, apològic i exhortatiu, segons Alabrús i Pijoan,⁽²⁷⁾ carregat de sentimentalisme, paternalisme i bones intencions, l'alcalde mostrava la seva alegria per l'arribada de la República, però també la seva sorpresa davant la precipitació dels esdeveniments: "*La República era la esperanza de los individuos todos que componen este Municipio; todos la profesabamos desde mucho tiempo, todos teníamos fé en su proximo advenimiento, y sin embargo os confesamos que su llegada nos ha causado cierta sorpresa por lo precipitada que ha sido.*"⁽²⁸⁾

Arderius considera que la República era la forma de govern que feia lliures tots els homes, que substituïa la força per la raó, que relegava la guerra i la violència, en resum que "*enriquece á las naciones moralizan-*

25. AMF, *Libro de Acuerdos de 1873*, folis 10-12. Vegeu a l'apèndix documental el document núm. 2. La proclamació de la República per part del ple de l'Ajuntament de Figueres apareix transcrita a l'article de L. ALABRÚS i I. PIJOAN, *Op. cit.*, document núm. 2, p. 197-199.

26. AMF, *Libro de Acuerdos de 1873*, folis 12-15. Aquesta al·locució apareix reproduïda al *Suplemento a El Ampurdanés. Periódico Republicano Democrático Federal* de Figueres, divendres 14 de febrer de 1873, p. 2-3. Alabrús i Pijoan també la transcriuen al seu article com a document núm. 3, concretament a les p. 200-202.

27. L. ALABRÚS i I. PIJOAN, *Op. cit.*, p. 179.

28. AMF, *Libro de Acuerdos de 1873*, foli 13 v.

dolas”.⁽²⁹⁾ Tanmateix advertia que les autoritats es mantindrien fermes per defensar-la, sense voler monopolitzar-la i a l'hora es mostrava partidari d'obrir-la a tothom, en un clar missatge dirigit a les forces monàrquiques i carlistes: “*hacemos votos fervientes para que vengan todos los Españoles á cobijarse bajo sus anchisimos pliegues*”.⁽³⁰⁾ Finalitzava l'al·locució deixant clar que l'Ajuntament continuaria administrant els interessos locals de la millor manera possible, tal com ho havia fet fins a aquells moments dins dels governs monàrquics; en tot cas redoblant els esforços en favor de l'harmonia de tots els figuerencs.

A banda de l'acte institucional a l'interior de l'Ajuntament, les celebracions van continuar pels carrers i places de la vila amb la sortida dels gegants i les ballades de sardanes i de “*la alegre y popular farandola en la plaza de la República*”.⁽³¹⁾

LA INFLUÈNCIA DELS EMPORDANESOS AL GOVERN DE LA REPÚBLICA: TUTAU, NOUVILAS I SUNYER, MINISTRES

La presència de catalans al govern de Madrid va ser visible durant tot el Sexenni Democràtic. Així trobem personatges com Prim, Figuerola o Balaguer que van arribar a ocupar importants càrrecs a les altes instàncies de l'Estat, durant els primers anys del Sexenni, tot i que essent addictes a la monarquia i partidaris d'un estat unitari i centralitzat.⁽³²⁾ Amb la proclamació de la República, els catalans, principals teòrics i impulsors del republicanisme de caràcter federal, van ocupar bona part dels principals càrrecs polítics estatals, des de presidents del Govern a ministres i governadors civils. Les figures més senyeres en aquest sentit van ser Estanislau Figueras i Francesc Pi i Margall, que van ocupar la presidència del Govern des de l'11 de febrer a l'11 de juny, i

29. AMF, *Libro de Acuerdos de 1873*, foli 14 rv.

30. AMF, *Libro de Acuerdos de 1873*, foli 14 rv.

31. *Suplemento a El Ampurdanés. Periódico Republicano Democrático Federal* de Figueres, divendres 14 de febrer de 1873, p. 3. La proclamació de la República va ser força semblant a altres poblacions d'arreu d'Espanya. Així, a Bolaños de Calatrava, poble de la província de Ciudad Real, l'arribada de la notícia a través del *Boletín Oficial extraordinario de la Provincia* va ser donada a conèixer durant la sessió ordinària de l'Ajuntament, celebrada el dia 13 de febrer. Una gran quantitat de ciutadans que s'havien aplegat a l'edifici i a la plaça van donar visques a la República, a l'hora que sonaven les campanes de l'església i una orquestra entonava cançons patriòtiques pels carrers de la població, sense que es produís cap altercat ni l'ordre públic es veiés pertorbat. Vegeu M. MORENO CHACÓN, “La proclamación de la I República en Bolaños”, *El Cronista Calatravo*, 17 (febrer 2003), p. 44-46.

32. J. CLARA, “La I República a les comarques gironines”, *Op. cit.*, p. 28.

des del 12 de juny al 18 de juliol, respectivament. Durant els seus mandats, van cridar tres empordanesos per fer-se càrrec d'importants carteres ministerials: Joan Tutau, Ramon Nouvilas i Francesc Sunyer i Capdevila (gran).

El figuerenc Joan Tutau, de tots tres, va ser el que més temps va ocupar el càrrec de ministre, en aquest cas d'Hisenda, entre el 24 de febrer i l'11 de juny. Va intentar sanejar l'administració pública davant l'estat deficitari de les finances estatals, tot i que va trobar l'hostilitat de les Corts.

El general Ramon Nouvilas, nascut a Castelló d'Empúries, va ser un dels militars addictes al règim republicà que signà la proclama "*¡Viva España con honra!*". Era el cap de les forces del Nord que lluitava contra els carlistes quan va ser nomenat ministre de la Guerra el 30 d'abril. Però el seu pas pel ministeri es pot considerar efímer, ja que el 8 de maig va deixar la cartera al veure's obligat a tornar al front davant l'ofensiva carlista al País Basc.

El metge i diputat rosinc Sunyer i Capdevila va ser nomenat ministre d'Ultramar en el gabinet de Pi i Margall, entre el 28 de juny i el 18 de juliol. Partidari de la llibertat de cultes, va aixecar els embargaments de béns als insurrectes cubans realitzats per governs anteriors i va intentar l'abolició de l'esclavatge a les colònies espanyoles al Carib. A Puerto Rico sí que es va abolir, però no a Cuba, que hauria d'esperar fins al 1880.

DIFICULTATS DE LA REPÚBLICA: ELS ATACS CARLINS I LA DEFENSA DE FIGUERES

L'alegria dels primers dies pel canvi de règim de govern, aviat es va anar apagant conforme arribaven les notícies de les ofensives carlistes. Si bé Carlos María de los Dolores de Borbón (Carles VII) havia declarat la guerra el mes d'abril de 1872, amb dos escenaris principals: el Nord (el País Basc i Navarra) i Catalunya, va ser la proclamació de la República el que va esperonar més als seus seguidors. A Catalunya, el germà del pretendent i coordinador de l'acció militar, l'infant Alfonso Carlos, va nomenar Francesc Savalls comandant de les províncies de Barcelona i Girona. Aquest va reclutar un bon nombre de partides, que ben instruïdes i disciplinades van assetjar i ocupar importants poblacions (Igualada, Manresa, Vic, Olot, etc.). En poc temps controlaren les comarques interiors de Girona. Així Ripoll va caure en mans dels carlistes el 23 de març; encara que poblacions com Puigcerdà resistiran heroicament els atacs carlistes els primers dies d'abril.

Des de les institucions i la premsa es va fer una campanya propagandista criticant durament les atrocitats comeses per les partides carlistes,

que anaven acompanyades del pagament de fortes contribucions de les poblacions conquerides. Davant d'això l'alarma s'estendrà per totes les contrades gironines. A Figueres arribaren notícies de la proximitat de les partides carlistes, per la qual cosa des de l'Ajuntament es van haver de prendre tot un seguit de mesures de defensa, publicades a través de nombrosos bans: fortificació de la vila; crides a sometent i allistaments a la "Milícia Ciutadana" (veïns barons de 20 a 40 anys); requisita d'armes, explosius, sacs, caixes de fusta, material clínic per fer cures als soldats ferits, etc.; tancament de portes, patis, horts, jardins, etc., de les cases dels afores de la vila, i il·luminació obligatòria dels balcons, entre altres. Aquestes mesures van anar acompanyades de repartiments veïnals per cobrir les despeses d'armament, defensa i fortificació de la vila.⁽³³⁾

LES ELECCIONS CONSTITUENTS DE MAIG DE 1873 I LA PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA FEDERAL A FIGUERES EL 7 DE JUNY

Sota la pressió dels atacs dels carlins es van celebrar eleccions per a Corts Constituents. Entre el 10 i el 13 de maig van tenir lloc els comicis, que al districte de Figueres van donar com clar guanyador en Francesc Sunyer i Capdevila (gran), amb 5.723 vots.⁽³⁴⁾

Les noves Corts de caràcter constituent només representaven aproximadament una tercera part de l'electorat, a causa de l'altíssim nivell d'abstenció, que en el cas de Catalunya superarà el 70 % del cens. El boicot a les eleccions dels monàrquics carlins, monàrquics alfonsins, republicans unitaris i organitzacions obreres adscrites a la I Internacional, desenganyades de les promeses republicanes, va deixar via lliure als republicans federals per aconseguir una majoria absoluta (343 escons), que en el fons no era representativa de la realitat política i social del país. No obstant això, la nova cambra legislativa va aprovar per aclamació, i gairebé per unanimitat, la proclamació de la República Federal el 7 de juny i, uns dies després, va elegir Pi i Margall com a president de la nova República. El líder dels republicans federals estaria al capdavant del govern des del 12 de juny fins al 18 de juliol.

33. Vegeu a l'apèndix documental el document núm. 3.

34. *El Ampurdanés. Periódico Republicano Democrático Federal* de Figueres, núm. 363, diumenge 18 de maig de 1873, p. 3.

La notícia de la proclamació de la República Federal arribaria a Figueres el mateix dia 7 de juny, via telegrama del governador de Girona,⁽³⁵⁾ durant la sessió extraordinària que estava celebrant l'Ajuntament. L'alcalde, Joan Arderius, va llegir el telegrama que havia arribat uns moments abans d'aixecar la sessió. En aquest telegrama es donava a conèixer l'acord de la cambra de proclamar la República Federal.⁽³⁶⁾ El consistori figuerenc acordà donar-se per assabentat amb satisfacció i que es publicués la notícia a través d'un pregó immediatament.⁽³⁷⁾ També va acordar que es pengessin i il·luminessin els balcons de la Casa de la Vila, "*poniendose la bandera tricolor y haganse músicas por la calle*". Des dels balcons de l'Ajuntament, van fer uns breus discursos un comandament militar, el ciutadà Litrán, i l'alcalde Arderius davant una multitud que omplia la plaça, rebatejada al ple municipal com a "*Plaza de la República Federal*". En aquests discursos van insistir en la importància de la declaració, així com en els grans deures que imposava a tots la nova forma de govern de la República Federal. A banda del canvi de nom de la plaça, l'Ajuntament també va acordar "*que se hiciesen festejos bailando sardanas en la plaza en celebracion de tan fausto acontecimiento*".⁽³⁸⁾

EL FINAL DE LA PRIMERA REPÚBLICA: EL COP D'ESTAT DEL GENERAL PAVÍA (3 DE GENER DE 1874) I LA SEVA REPERCUSSIÓ A FIGUERES

La divisió dels republicans, els aixecaments cantonalistes a diversos indrets de la geografia espanyola (Alacant, Múrcia, Andalusia, Salamanca, etc.), els intents per arribar a acords a Cartagena amb els rebels i la no aprovació del projecte de Constitució Federal portaran a la renúncia de Pi i Margall, que serà substituït per Nicolás Salmerón. Aquest polític enèrgic i expeditiu, partidari de l'ordre i la disciplina, estarà al poder des del 18 de juliol fins al 7 de setembre, data en la qual va dimitir en no voler signar unes penes de mort a militars insurrectes. Llavors serà Emilio Castelar el que ocuparà el càrrec de president de la República fins a principi de gener de

35. L. ALABRÚS i I. PIJOAN, *Op. cit.*, p. 179.

36. AMF, *Libro de Acuerdos de 1873*, foli 57 v. Alabrús i Pijoan transcriuen la proclamació de la República Federal al seu article com a document núm. 4, concretament a la p. 203.

37. Aquest pregó està reproduït al document núm. 4 de l'apèndix documental.

38. AMF, *Libro de Acuerdos de 1873*, foli 57. Sobre els actes celebrats a Figueres amb motiu de la proclamació de la República Federal vegeu la crònica d'*El Ampurdanés* del 12 de juny de 1873, document núm. 5 de l'apèndix documental.

1874. El nomenament de Castelar com a cap del Govern comportarà un viratge cap a la dreta del poder executiu. Castelar volia entrar la República en l'ordre, fer sentir el pes de l'autoritat i restablir la disciplina dins de l'Exèrcit, a costa de nomenar comandaments militars idonis, encara que no fossin d'idees republicanes. Per intentar aconseguir-ho va suspendre les garanties constitucionals, va restablir la llei d'ordre públic de 1870, va limitar la llibertat d'impremta, va tancar les Corts i va declarar l'estat de Guerra a Catalunya.

La nit del 2 al 3 de gener de 1874 Castelar va voler reobrir les Corts i demanar l'aprovació en seu parlamentària dels seus actes, perdent la votació de la moció de confiança. Això comportava que s'havia de designar un nou cap de govern, el federal Eduardo Palanca. Però no va donar temps, ja que a la matinada del dia 3, el capità general de Madrid, Manuel Pavía, juntament amb tropes de la Guàrdia Civil, va entrar a l'edifici i va desallotjar per la força els diputats que no volien sortir-hi i va dissoldre les Corts. Pavía convocarà tots els partits polítics, excepte carlistes, cantonalistes i federalistes, per formar un govern de concentració nacional, que donarà el poder al general Serrano, començant així quelcom semblant a una dictadura republicana, que culminarà quan es restauri la monarquia borbònica en la figura d'Alfons XII, a finals de 1874.

A Figueres, la notícia de la dissolució de les Corts la va donar a conèixer el periòdic *El Ampurdanés* el 8 de gener,⁽³⁹⁾ però ni tan sols va aparèixer a la portada, ja que la va incloure dins de l'apartat "*Crònica local*" a la segona pàgina. Semblava una mort anunciada. El redactor carregarà contra els seus propis correligionaris per no haver estat capaços d'evitar aquest trist desenllaç final de la República. Uns dies després, el 13 de gener, el ple de l'Ajuntament va posar a discussió la seva dimissió, "*en vista del cambio político operado recientemente en España*". Finalment no es va produir, al·legant que el millor per a la ciutadania era mantenir-se els regidors al seu lloc, no sense fer una crida als figuerencs per donar a conèixer "*los deberes que á todos imponen las críticas circunstancias porque atravies el país*".⁽⁴⁰⁾

Així es posava fi a una experiència que no arribà a l'any de vida, però que, segons Josep Clara, "donà oportunitat a petites transformacions a escala local i ajudà a perfilar les figures del federalisme empordanès que durant molt de temps serien tingudes com a herois de la llibertat."⁽⁴¹⁾

39. Vegeu a l'apèndix documental el document núm. 6.

40. AMF, *Libro de Acuerdos de 1874*, foli 12 v.

41. J. CLARA, "La I República a les comarques gironines", *Op. cit.*, p. 31.

APÈNDIX DOCUMENTAL

DOCUMENT NÚM. 1

EDITORIAL DE LA INDEPENDENCIA. DIARIO REPUBLICANO FEDERAL DE BARCELONA EL 12 DE FEBRER DE 1873⁽⁴²⁾

¡Viva la República Democrática-Federal!

El entusiasmo nos embarga: por primera vez en la Historia se establece en España la República. Hemos sabido conquistarla; sepamos mantenerla.

¡Pueblo! Ya vuelves á ser soberano de tus destinos, y esta vez no habrá, no, quien lleve su mano contra tu preciado tesoro. La República viene impuesta por la necesidad y por la lógica: por eso se ha establecido sin sacudida alguna, por eso seguirá siendo el iris de paz de todos los españoles honrados.

Solo una tarea nos falta: hacer frente á los peligros que desencadenaron cuatro años de yerros lamentables y de pertinaces obcecaciones, y de garantir la República dentro de una sábia federacion, como garantizamos la democracia dentro de la República.

Para lo primero sóbranos la fé y el entusiasmo: para lo segundo nos basta la inquebrantable integridad de nuestros immaculados principios.

¡Pueblo! Un aplauso á las patrióticas Cámaras soberanas españolas que tan bien han sentido las necesidades públicas. Un apoyo al gobierno provisional republicano: Un viva á la República democrática federal!

LA REDACCION.

DOCUMENT NÚM. 2

CRÒNICA DELS ACTES CELEBRATS A FIGUERES AMB MOTIU DE LA PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA, SEGONS EL SUPLEMENTO A EL AMPURDANÉS DEL 14 DE FEBRER DE 1873⁽⁴³⁾

¡Viva la República Democrática Federal!

El Telegrama recibido á las 5 y cuarto de la tarde de anteayer, por nuestro querido amigo el ciudadano Juan Matas, Presidente de la Diputacion provincial, puso fin á la ansiedad que habia ocasionado el dia anterior la renuncia del Rey extranjero. Nuestras esperanzas realizadas en un todo, llenaron de entusiasmo el corazon de los verdaderos republicanos y como chispa eléctrica, se propagaron por todos los ámbitos de la poblacion, la dicha y el gozo, que irresistiblemente trae en sí el triunfo de la idea, que ha de labrar la felicidad de la patria.

42. *La Independencia. Diario Republicano Federal* de Barcelona, núm. 1.330, dimecres 12 de febrer de 1873, edició de la tarda, p. 1.

43. *Suplemento a El Ampurdanés. Periódico Republicano Democrático Federal* de Figueres, divendres 14 de febrer de 1873, p. 2.

Mientras nuestro querido Alcalde, ciudadano Arderius llamaba á las Autoridades judicial y militar juntamente con todos los que desempeñan cargos públicos, el Ayuntamiento por una parte y el Comité republicano federal por otra no perdieron momento á fin de proclamar cual se merecia el logro de sus aspiraciones, el ideal, que ha sido constantemente el faro de esta comarca en el borrascoso mar de la política.

Se improvisaron iluminaciones y el Comité federal, acompañado de la Sociedad «La Erato» de una nutrida orquesta y de un sinnúmero de correligionarios salió del Club, para ir á la Casa Municipal á ofrecer una magnífica bandera tricolor.

Inmenso gentío llenaba las calles que recorrió la Comitiva al dirigirse á la Casa Municipal, hallandose algunas tan atestadas que casi era imposible el paso. Apesar de lo improvisado, puede asegurarse que aquello fué una manifestacion completa, tan entusiasta como inesperada, la que se llevó tras sí, á su tránsito por las calles, á todos cuantos espectadores en ellas habia. ¡Tal era el entusiasmo que despertó la noticia hasta el dia codiciada de la proclamacion de la República en España!

Al penetrar en la Plaza, inundada ya de gente por todas partes, los voluntarios que componen la primera Compañia, saludaron la bandera, presentando las armas.

El ciudadano Roig, Alcalde Teniente, recibió á la comitiva á las puertas de las Casas Consistoriales, acompañándola hasta el salon de sesiones de las mismas.

En dicho salon, estaban reunidos el Ayuntamiento, los Diputados á Córtes Pascual y Corominas, muchos de nuestros correligionarios, y el Presidente del Tribunal, el Fiscal, el Registrador de la propiedad, varias personas que desempeñan cargos públicos y otros vecinos de la poblacion, que acababan de manifestar su adhesion á la nueva forma de Gobierno proclamada por las Córtes. El ciudadano Presidente del Comité, José Amat, presentó la bandera con estas ó parecidas palabras: Ciudadano Alcalde de la villa de Figueras, hace cuatro años que ondea en los salones del Club esta bandera tricolor, símbolo de la felicidad de la patria. Mientras la República no ha sido la forma de gobierno de la Nacion española; mientras esta bandera ha sido objeto de torpes ataques y calumnias groseras, agrupado en torno de ella el partido republicano de esta villa, firme en su creencia, seguro en su esperanza, la ha sostenido y venerado, erigiéndola un altar en los salones del Club. Hoy que la lógica de los hechos proclama en alta voz que está cumplida la profecia aquella «con la Revolucion de Setiembre ha muerto la monarquia en España»; hoy que el Senado y Congreso han proclamado la República, venimos a ofreceros esta bandera tricolor para que ondee en los balcones de la Casa Popular.

Inmediatamente se dispuso que la bandera tricolor ondease en los balcones de la Casa Consistorial.

Desde allí dirigieron la voz al pueblo reunido en la Plaza, los ciudadanos Matas, Corominas, Pascual y Casas y Amat. Vamos extraer lo que hemos podido retener en nuestra memoria de lo que dijo cada uno de ellos, pues las aclamaciones y vítores que interrumpian á cada momento á los oradores, nos privaron de oír muchas de sus frases entusiastas y muy expresivas.

El ciudadano Matas empezó diciendo que hoy la union debe ser el Norte de todo ciudadano español; que era indispensable dar cuenta al pueblo del grande acontecimiento que llena de regocijo á cuantos desean brille para España la era de felicidad, que esperamos todos de la forma de Gobierno proclamada por la Soberania de la Nacion.

La bandera que guardábamos en el Club ondea ya en el balcon de la Casa Municipal, en él debemos afianzarla con nuestros esfuerzos aunados. La presenta al pueblo [Joan Matas] que la saluda con frenesí con un grito prolongado de ¡Viva la República Federal!

El diputado á Córtes, ciudadano Corominas saludó á los republicanos de Figueras con el mismo grito y continuó diciendo que despues de tantos sacrificios, de tantas penalidades, de tantas ansiedades ha lucido el dia tan deseado de todos, el del advenimiento de la República. La Europa nos contempla asombrada, al considerar que tan facilmente hemos sabido hacer astillas el trono pudiendo gozar de la mas completa que ha de darnos la República. Despues de manifestar que debemos estar á hacer nuevos sacrificios para que nunca mas nos la arrebatase nadie, se despidió con un nuevo ¡Viva la República!

El ciudadano Pascual y Casas, que como el que dejaba de hablar, se encontraba accidentalmente en ésta se lamentó de no haber podido unir su voto la aceptacion de la dimision del Rey, pero dijo que deseaba unirlo á la definitiva proclamacion de la República Federal. Hace cuatro dias que recomendaba la calma y serenidad, permitiendo el acontecimiento que á todos nos llena de júbilo. Hizo notar que estos son los frutos de la sensata política del Directorio y de la Minoría y que que debia pedirse á los republicanos de la víspera su fé de bautismo y que si bien debian ser admitidos en el seno del partido republicano los que á él se presentasen de buena fé, debia el pueblo pesar sus apreciaciones, escogiendo los que fueran consecuentes, despreciando, como se merecen sus exageraciones. Aquí insinuó que el pueblo español cuidaria de dar á la República la forma defendida hasta el dia que es la federacion.

Concluyó felicitándose de haber coadyubado a la proclamacion de la República con el pueblo de Figueras, que calificó de republicano viejo, manifestando que salia con el coche para Madrid, y que si no habia podido tener la satisfaccion de admitir con su voto la dimision de D. Amadeo; deseaba tener al menos la de despedirle, pues á enemigo que huye, puente de plata.

Despues del ciudadano Pascual usó de la palabra el ciudadano Amat, diciendo que la que ayer era bandera del Comité es hoy bandera del Municipio; que la que ayer era bandera de un partido político es ya la bandera de la Nacion, aclamó á la República democrática federal, y se dirigió en particular á los consecuentes republicanos, aconsejandoles que, arma al brazo, permanecieran firmes y serenos, á fin de burlar toda acechanza y de consolidar sobre bases seguras la República democrática federal. El ciudadano Matas despidió al numeroso gentío que llenaba la plaza, felicitando al pueblo de Figueras, advirtiendo que las autoridades del partido velan por los intereses de la República y que se dará noticia de cuanto ocurra, terminando con un ¡viva la República democrática federal española! que fué contestado ardientemente.

El Alcalde presidente enteró á los reunidos en el salon de sesiones de una comunicacion que le habia pasado el Gobernador del castillo, en la cual dice que si las Córtes, lo que no duda, han proclamado la República, amante de ella, está dispuesto á sostenerla.

La comitiva, acompañada de una comision del Ayuntamiento, se dirigió al Casino Erato y despues de dar las gracias á la Sociedad por el obsequio que la habia dispensado, se dirigió al Club, donde se pronunciaron breves y entusiastas discursos.

DOCUMENT NÚM. 3

BAN SOBRE UN NOU REPARTIMENT VEÏNAL PER COBRIR DESPESES D'ARMAMENT, DEFENSA I FORTIFICACIÓ (17 D'OCTUBRE DE 1873)⁽⁴⁴⁾

Alcaldia popular de Figueras

Ultimado el nuevo repartimiento vecinal para cubrir los gastos de armamento, defensa y fortificacion de la villa aprobado por el Ayuntamiento en sesion del día 14 de los corrientes, quedarà espuesto al público durante 3 días, á contar desde el de hoy, en la Secretaría de este Municipio, á fin de que los interesados puedan hacer las reclamaciones que estimen oportunas.

Figueras, 17 de Octubre de 1873

Juan Arderius

DOCUMENT NÚM. 4

BAN SOBRE LA PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA FEDERAL (7 DE JUNY DE 1873)⁽⁴⁵⁾

Figuerenses

Acabo de recibir el siguiente telegrama.

Gobernador Alcalde

Acabo de recibir el siguiente telegrama del Ministro de la Gobernacion. Las Cortes estan constituidas. Inmediatamente despues de haber aceptado la dimision del Poder ejecutivo han aprobado por aclamacion y casi por unanimidad la Republica Federal, es la forma de Gobierno de la Nacion española. Mañana se hara la votacion definitiva y nominal de esta proposicion. Disponga V. su publicacion.

44. ACAE, Fons Municipal de Figueres, sèrie Registre de bans i anuncis, 1837/1874, signatura 88.

45. ACAE, Fons Municipal de Figueres, sèrie Pregons, decrets i bans directes de l'alcalde, 1869-1878, signatura 65.

Figuerenses: al comunicaros tan faustas nuevas creo que estareis como yo poseidos del entusiasmo que debe darnos la proclamacion de la forma de gobierno á favor de la cual hace tanto tiempo aspirábamos. Hagámonos todos dignos de ella y probemos que el entusiasmo de hoy, será el movil que nos conducirá á todos al sostenimiento de la Republica Federal que es el orden, la justicia y la libertad.

Viva la República Federal.

Figueras, 7 Junio 1873.= El Alcalde.= Juan Arderius

DOCUMENT NÚM. 5

LA CELEBRACIÓ DE LA PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA FEDERAL SEGONS EL AMPURDANÉS DEL 12 DE JUNY DE 1873⁽⁴⁶⁾

CRÓNICA LOCAL

... la noticia cundió con la rapidez de la chispa eléctrica, y la plaza se llenó de gente pidiendo se solemnizase tan fausto acontecimiento. Con este motivo se iluminó la fachada de la casa popular, izado en su balcon la bandera de la República, se echaron al vuelo las campanas y una música recorrió las calles de la poblacion tocando himnos patrióticos.

El ciudadano Litran que se hallaba accidentalmente en esta villa dirigió la palabra al público desde el balcon de la sala capitular anunciando el fausto acontecimiento, y exortando á los republicanos á ser dignos de la conquista poniendo cada cual de su parte los medios para conservarla.

Al regreso de las músicas, el ciudadano Alcalde despidió la reunion, anunciando que la situacion no es la mas oportuna para festejar el advenimiento de la República federal, por cuanto la guerra civil debe absorver todos nuestros conatos, que por la tarde del domingo se bailarian las populares sardanas y continuaría iluminada por la noche la fachada de la casa popular, sin prolongarse mas las fiestas. Que nuestro entusiasmo debia dirigirse contra los carlistas en armas, y que terminada la guerra civil será la ocasion de dar suelta á nuestro regocijo.

Un viva á la República democrática federal, contestado calurosamente por la multitud que llenaba la plaza, puso fin al acto.

46. *El Ampurdanés. Periódico Republicano Democrático Federal* de Figueres, núm. 370, dijous 12 de juny de 1873, p. 3. Cal dir que falten les primeres dues pàgines d'aquest periòdic, per la qual cosa desconeixem quins van ser els titulars.

DOCUMENT NÚM. 6
EL COP MILITAR DEL GENERAL PAVÍA I EL FINAL DE LA REPÚBLICA
SEGONS EL AMPURDANÉS DEL 8 DE GENER DE 1874⁽⁴⁷⁾

CRÓNICA LOCAL

Por fin ha sucedido lo que temíamos. Derrotado el ministerio Castelar, un golpe de Estado ha dado fin con la República federal que con tan buen principio se había implantado en España. El Capitan general de Madrid, al frente de cinco batallones, ha declarado disueltas las Cortes, y se ha nombrado un ministerio presidido por el general Serrano, compuesto de sagastinos, radicales y un republicano unitario.

Nuestros hombres, preciso es confesarlo, no han tenido en nada la voz del patriotismo y la idea; solo rencillas personales y ambicion de mando ha dominado entre ellos, y era de esperar, continuando por esta fatal pendiente, el triste fin que ha tenido la República.

No es ocasion oportuna para hacer cargos á unos ni á otros por la inmensa responsabilidad en que todos han incurrido. Hoy solo nos concretaremos á aconsejar á nuestros correligionarios la calma, la prudencia, y el desprecio á las continuas provocaciones de nuestros adversarios.

47. *El Ampurdanés. Periódico Republicano Democrático Federal* de Figueres, núm. 430, dijous 8 de gener de 1874, p. 2.